

שיר השירים ו"לחשי ההנה"

בספר ויקרא, בפרשות העוסקות בענייני טומאה וטהרה, אנו רואים הבדל מהותי בין אלה מדיני טומאה וטהרה הקשורים לבית המקדש, לבין דיני נידה המבטאים עיקרון אחר לחלוטין. העיר על כך, בצורה מופלאה, ריה"ל (הכוזרי ג, מט): "והדינים הדומים לאלה הנוהגים אצלנו כיום, כאיסור קרבת בשר עם הנדה ועם היולדת אינם מצד הטומאה כי אם מצוות מיוחדות הם מאת הא-לוה". בענייני נידה, מלת היסוד היא 'אסורה' ולא 'טמאה', כאשר כל אחת ממילות אלו, שייכות לתחום אחר. שתי מלות היסוד: 'מותר' ו'אסור', יוצרות בי את האסוציאציה לשיר שהקסים אותי: "לחשי ההנה" של הראי"ה קוק. זהו שיר היונק את נפשו משיר השירים, ספר המתרום עד למיסטיקה, אך הפשט שבו ממשיך לפנות אלינו, ובו יופי ורגש שמעל למדע ולפילוסופיה, יופי ורגש המלווים אותנו בכל תחומי החיים.

בהערה קצרה על שם השיר: אנו היינו משתמשים באופן אינסטינקטיבי במילה: 'טבע'. הראי"ה לא השתמש במילה זו, שגוירה בימי הביניים, אלא במילה עברית 'הנה', הכוללת את כל ממדי החיים: הווית העולם - האביב, הווית האדם - האהבה והווית העם - המשוחרר ממועקות הגלות. בשיר, מקבלים הרעיה (ההוויה) והדוד (האדם) זהות חדשה. ההנה, לוחשת לדוד "הצעה" סודית: 'חיים לי יש, קח נא קח'. האם אנו מסוגלים לקחת?

ברקע של שיר השירים יש דרמה ואפילו טרגדיות: "אבקשה את שאהבה נפשי בקשתי ולא מצאתיו", ומהצד השני: "קול דודי דופק פתחי לי... יונתי תמתי", אך היא לא פותחת. גם אנו מוקפים בעיות, מחלת המאה: דיכאון, ואויבנו הגדול ביותר הייאוש. ואכן ההנה לוחשת לנו שאנו חייבים לנצח את אויבנו ולזכות מתוך כך לחיים: "חיים לי יש, קח נא קח / אם יש לך לב, ובלב דם / שרעל יאוש לא זמהו".

ההוויה ממשיכה ללחוש. שתי דמויות היא אינה מסוגלת לקבל. הראשון הוא הערל-לב: "ואם לפתך ערלה, תלחש לי ההנה". יותר מפעם למדנו על ערלת הלב, הנתפסת כמקור לרוע ולתאוות. והנה, מההנה שומעים אנו עכשיו משהו מפתיע: "ואם לפתך ערלה / ונפיי לא יקסימך". ערל-לב כאן הוא מי שאיבד את החמדה ליופי ואת הכמיהה לאהבה. אולי מפני שהוא חי ברוחניות מנוכרת שהתנתקה מהחיים, או מפני שהוא בגלות, בגטו, בהם הוא שכח את ההוויה שבטבע החיצוני. אם אכן ערלה זאת בד, חוזרת ההוויה על משפט השאול מעולם היחסים האינטימיים של זוג: סנה מני סנה, הריני לך אסורה!

השאלה השנייה מופנית לדמות - אם תרצו - הפוכה: "אם כל צפצוף עדין / כל יפי חי, לא הדר שירת קדש / אך זרם אש זרה בך יעוררו". 'אש' האהבה יש בה קדושה, והנה אש

זאת הופכת 'אש זרה' במשכן האינטימי והקדוש. או אז הרעיה-הַהֲוִיָּה חוזרת ואומרת:
סוֹרָה מִנִּי סוֹרָה, הָרִינִי לְךָ אֲסוֹרָה!

עתה מפגישה אותנו ההווייה עם המציאות המתעוררת. גם הארץ חייבת להיגאל, גאולת
הנופים של שיר השירים, חזרת היופי לאדמה. בגאולתה היא תעורר גם אותנו, ותציל
אותנו מהמדבריות והביצות שבתוכנו: וְדוֹרָךְ יָקוּם וְחַי / וְשִׁיר לִיפִי וְחַיִּים / וְעֶדְנָה בְּלִי-דֵי /
יִינֵק מִטֶּל שָׁמַיִם. / וּמִהָדָר כְּרָמֶל וְשָׂרוֹן, / שִׁפְעַת רְזִי הַהֲוִיָּה / תִּקְשֵׁיב אֶזְנוֹ עִם חַי / וּמִעֶדֶן
שִׁירָה וִיפִי חַיִּים אֹרֶךְ קֶדֶשׁ יִמְלֹא. או אז נשמע תשובה אחרת, נפלאה, המקדימה רגעי שיא
של אהבה טהורה:

וְהַהֲוִיָּה כִּלָּה לֹא תִדּוּבָב / בְּחִירִי, הָרִינִי לְךָ מִתְּתָר!

'אש זרה' זו מאיימת עלינו. בלעם נתן לבני אדם עצה על הזנות. עצה זאת התגשמה
בבעל פעור, ששרד ופעל לאורך הדורות וזוכה בדורותינו אנו לפופולריות גדולה יותר.
אולם, מה שמוצע בתרבותנו אינה אהבה אלא הרס האהבה. אמנם כן, הנאה מיוחדת
מעניק היצר הרע למי ששובר גדר. אלא שהיצר הרע מרמה. בסמים, הופך היצר הרע, את
הפיתוי לשעבוד. טעם העבירה לא ידע שובע והופך הרסני. במתירנות התהליך הוא כמעט
הפוך. האשליה עוברת, הגדרות ישברו, אך טעם העבירה יאבד, וודאי משעמום. האהבה
שנתברכה חייבת לשמור על קיומה תוך שהיא גודלת ומתפתחת בשנות הנישואים: "אהבה
ואחוה, שלום ורעות", ואהבה ממש בתוך זה. זאת היא ברכה, אך קודם כל משימה. או
אז, בְּחִירִי, הָרִינִי לְךָ מִתְּתָר!

הרשו לי "לדרוש" שורה שנכפלה בשיר השירים, על פסוק (ב, טו) הנראה כאילו מנותק
מהקשרו: "אֶחָזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים, שׁוּעָלִים קִטְנִים מִחֻבָּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סָמְדָר". "זָרָם אֲשֶׁ
זָרָה בָּךְ יַעֲזֹרֵנוּ", אומרת ההווייה, אך הפעם האש הזרה שובה גילים צעירים ביותר.
שועלים קטנים, מחבלים כרמים, ואינם מבינים שכרמינו סמדר. השועלים הקטנים,
האוכלים סמדר, מקלקלים את ענבי האהבה, שבעתיד לא ניתן יהיה לא לאוכלם ולא
לעשות מהם יין. יתכן והיהדות הנאמנה שאינה ערלת לב, היא אחד השרידים האחרונים
המאמינים ברומנטיקה, באהבה, בברית המקשרת בין בני הזוג, האוכלים את הענבים
המשכרים שהבשילו, ושותים את יינם: "אכלו רעים [האהובים] שתו ושכרו דודים".
וְהַהֲוִיָּה כִּלָּה לֹא תִדּוּבָב / בְּחִירִי, הָרִינִי לְךָ מִתְּתָר! אך על כרו של הגן עדן יש לעבוד ולשמור.